

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей

ЖИВІ СМАРАГДИ НАШОЇ ПЛАНЕТИ

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ ПОКАЖЧИК ДЛЯ ЧИТАЧІВ-ДІТЕЙ СЕРЕДЬНОГО ТА СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей

ЖИВІ СМАРАГДИ НАШОЇ ПЛАНЕТИ

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ ПОКАЖЧИК ДЛЯ ЧИТАЧІВ-ДІТЕЙ
СЕРЕДНЬОГО ТА СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Київ – 2020

УДК 016:502/504

Ж 66

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко

Укладач О.М. Тімочка

Редактор Н.М. Кійко

Живі смарагди нашої планети : рек. показчик : для читачів-дітей серед. та ст. шк. віку / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О. М. Тімочка. — Київ : [б. в.], 2020. — 48 с.

У показчику рекомендовано літературу про красу та унікальність рослинного світу, методи і способи його збереження. Видання розраховано на дітей-читачів середнього та старшого шкільного віку.

Електронну версію показчика представлено на сайті Національної бібліотеки України для дітей <http://www.chl.kiev.ua>.

© Національна бібліотека України для дітей

Від укладача

«Неповторна краса зеленого вбрання України! Задумливі букові ліси Карпат і Криму, веселі березові гаї Полісся, золотокорі бори Подніпров'я, величаві діброви Поділля і Лівобережжя милують око кожного... Ви чуєте гомін кремезних дубів, тихий шелест струнких тополь і пишнолистих кленів, вічно-зелених модрин і тендітних берізок...»

М. Т. Рильський

Рослини – це основа життя на Землі. Вони є однією із панівних царин її органічного світу і, як вважають вчені, першими з'явилися на планеті. Мають величезну життєву силу, їхні стеблинки піднімають асфальт, а корінці руйнують скелі. Важко переоцінити роль і значення рослин у житті планети та людства. Саме вони створюють основну масу органічних речовин Землі й підтримують газовий склад атмосфери на планеті, чим забезпечують життя всіх земних створінь: самих себе, тварин і людей. Це вони сприяють родючості ґрунтів і дають людині безліч речей, без яких сьогодні вона вже не може існувати: житло, меблі, одяг, ліки, папір тощо. А ще забезпечують нас теплом, годують, тамують спрагу, захищають від пекучого сонця. Перелік можна продовжити ще на кілька сторінок, та все одно всі корисні особливості рослин він повністю не розкриє.

Люди поступово знищують зелене покриття планети: вирубується тайга і величезні тропічні ліси, знищуються степи і луки, в наслідок чого гинуть цінні види рослин і тварин, відповідно погіршується склад атмосфери і втрачає родючість земля.

У світі нараховується понад пів мільйона різних видів рослин, з них: наземних – біля 300 тис., а близько 20 тис. видів знаходяться під загрозою знищення. Отже, кожен п'ятнадцятий вид на землі потребує охорони. Надзвичайно важливим завданням для всього людства є відновлення і збереження довкілля. Це можна зробити лише, об'єднавши зусилля всіх країн світу. З цією метою організовуються і створюються природоохоронні території – заповідники, заказники, національні парки, ботанічні сади, дендрологічні парки. Розробляється і впроваджується екологічне законодавство як у межах країн, так і на міжнародному рівні.

У грудні 2018 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй оголосила 2020 рік Міжнародним роком здоров'я рослин. Під цією егідою в усьому світі проходять різноманітні акції спрямовані на те, щоб долучити якомога більшу кількість людей до проблеми збереження здоров'я рослин, а саме надихнути їх на конкретні дії.

Національною бібліотекою України для дітей підготовлено рекомендаційний показник «Живі смарагди нашої планети» де представлено літературу, в якій розкривається вся краса зелених легень Землі та пропонуються методи та способи їх збереження.

Посібник складається із 6 розділів та додатків. Розпочинає видання розділ «Захист рослин», який містить підрозділи «Законодавство у сфері природоохоронної діяльності», «Червона книга України», «Природні заповідники України». До нього увійшла інформація про закони, що регулюють природоохоронну діяльність, представлено «Червону книгу України», довідники, альбоми і науково-популярні видання про деякі ботанічні сади. Наступний розділ «Вітчизняні вчені-ботаніки» містить інформацію про відомих українських вчених-ботаніків, їх життя та діяльність, а після кожної статті за астеріском подано перелік статей із книг та періодичних видань про цього вченого. У розділі «Знайомтеся – рослини!» ви знайдете підрозділи «Науково-пізнавальна література» та «Енциклопедії, довідники». Художня література про рослинний світ відображена у розділі «Природи ніжний пагінець», в якому документи розміщені у підрозділах «Оповідання та вірші», «Пісні про рослини» та «Рослини у міфології світу». До розділу «Уроки із захисту довкілля» входять документи про те, як діти охороняють навколишнє середовище, а також книги про квіткові поробки і прикраси та аплікації власними руками.

Допоміжно-пошуковий апарат складається із вступу «Від укладача», «Алфавітного показника авторів та назв видань». Хронологічний відбір літератури – 2003-2019 рр., окремих законодавчих актів – 1973-2020 рр. Посібник розрахований на читачів-учнів середнього та старшого шкільного віку.

Захист рослин

Щоб охороняти рідкісні види рослин, необхідно з'ясувати причини їх зникнення. Людина завжди використовувала флору та фауну для задоволення своїх потреб – отримання їжі та одягу, будівництва житла тощо.

Живі організми пристосовуються до спільного проживання в певному середовищі існування і утворюють з ним єдине ціле – екосистему. Та внаслідок життєдіяльності людини природні екосистеми замінюються на штучні, наприклад: на місці степів і лісів виростають сільськогосподарські угіддя та населені пункти. Щоб збільшити врожаї на цих угіддях, людство використовує мінеральні добрива та отрутохімікати. Накопичуючись у ґрунті, вони потрапляють у воду і, врешті-решт, із продуктами харчування – на наш стіл.

В останні десятиліття деякі види рослин стали рідкісними або зникаючими, багато із них взагалі перестали існувати, збідніла флора більшості природних регіонів і рослинних угруповань. В Україні є багато державних заповідників, заказників і пам'яток природи загальнодержавного значення, та цього все одно замало. В усьому світі, зокрема і в нашій країні, гостро стоїть проблема охорони навколишнього середовища з дотриманням екологічного законодавства. Для цього необхідно постійно висвітлювати важливість і необхідність охорони рослинного світу та збереження кожного окремого виду, якому загрожує знищення або зникнення.

Законодавство у сфері природоохоронної діяльності

Будівництво гідроелектростанцій та створення водосховищ, осушувальні роботи в Поліссі та обводнення степових територій на півдні України спричинили суттєві зміни гідрологічного режиму цих територій. Спостерігається скорочення популяцій, наразі деякі види постали перед загрозою зникнення. Саме тому кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, зростає. У країні вживаються заходи, спрямовані на запобігання таким втратам. Ратифіковані та певною мірою виконуються положення міжнародних природоохоронних конвенцій, хоча деякі з них ще потребують ратифікації. Створено певну законодавчу базу, на основі якої здійснюється природоохоронна діяльність. Затверджені й виконуються відповідні державні та місцеві програми.

Пропонуємо познайомитися з інформацією про деякі із них.

Україна. Закони. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129. — Назва з екрану. — Дата звернення: 18.02.2020.

Держави, які домовляються, цією конвенцією визнають, що дика фауна і флора в їх чисельних, прекрасних та різноманітних формах є незамінною частиною природних систем землі, які мають бути збережені для теперішнього та майбутнього поколінь. Вони усвідомлюють зростаючу цінність дикої флори та фауни з точки зору естетики, науки, культури, відпочинку та економіки і визнають, що народи і держави є й повинні бути найкращими оберегами власного біологічного різноманіття. Також визнають, що міжнародне співробітництво є необхідним для захисту деяких видів дикої флори та фауни від надмірної їх експлуатації в міжнародній торгівлі, і переконані в нагальній необхідності вживання відповідних заходів захисту. З цією метою, держави домовилися про наступне: про спільне термінологічне визначення означень, основні принципи міжнародного регулювання захисту та торгівлі певними видами рослин.

Україна. Закони. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030. — Назва з екрану. — Дата звернення: 20.02.2020.

Держави, які усвідомлюють справжню цінність біологічного різноманіття, підтверджують, що його збереження є спільною справою для всього людства, а країни мають суверенні права на свої власні біологічні ресурси та несуть відповідальність за збереження біологічного різноманіття і сталого їх використання. Тому держави розробили та затвердили цілі Конвенції. Для їх досягнення слід неухильно виконувати відповідні положення, використовувати спільну термінологію та принципи міжнародного права країн.

Україна. Закони. Лісовий кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>. — Назва з екрану. — Дата звернення : 17.02.2020.

Цим Кодексом регулюються лісові відносини, що виникають при використанні землі, надр, вод, а також відносини щодо охорони, використання й відтворення рослинного та тваринного світу.

Україна. Закони. Міжнародна конвенція про захист рослин [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_805. — Назва з екрану. — Дата звернення : 17.02.2020.

Держави, які визнають необхідність міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі шкідниками рослин і рослинних продуктів та запобігання їхньому міжнародному поширенню визнають, що фітосанітарні заходи повинні бути технічно обґрунтовані,

прозорі і повинні застосовуватися таким чином, щоб вони не були засобом довільної або невинуватеної дискримінації чи прихованих обмежень. Ці країни домовилися між собою про забезпечення спільних і ефективних дій, спрямованих на запобігання поширенню шкідників рослин і рослинних продуктів та вживанню відповідних заходів для боротьби з ними, а також беруть на себе зобов'язання приймати законодавчі, технічні й адміністративні заходи, визначені в цій Конвенції та у її додаткових угодах.

Україна. Закони. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-IX>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 07.07.20.

Закон вносить зміни до ст. 77 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст. 241, 245 Кримінального кодексу України щодо нарахування суми штрафів за випалювання стерні, луків, пасовищ, опалого листя на землях сільськогосподарського призначення, у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, у парках, у населених пунктах без дотримання порядку, встановленого центральним органом виконавчої влади.

Україна. Закони. Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-20>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 07.07.20.

Закон встановлює заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових деревостанах, у високогірних лісах, у лісах, у лавинонебезпечних та селенебезпечних басейнах та в берегозахисних ділянках лісу в Карпатському регіоні України. Виключення становлять тільки розробки суцільних вітровалів і буреломів, а також суцільно вражених шкідниками і хворобами насаджень.

Україна. Закони. Про захист рослин [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 08.07.2020.

Закон регулює правовідносини, пов'язані із захистом рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, продукції рослинного походження від шкідників, хвороб та бур'янів, визначає права і обов'язки підприємств, установ, організацій усіх

форм власності та громадян, повноваження органів виконавчої влади і посадових осіб у цій сфері.

Україна. Закони. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 18.02.2020.

Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Він регулює відносини у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Україна. Закони. Про природно-заповідний фонд України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>. — Назва з екрана. — Дата звернення : 12.06.2020.

Природно-заповідний фонд України охороняється як національне надбання, щодо нього встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Даний закон визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природних комплексів та об'єктів. Він регулює суспільні відносини щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій галузі.

Україна. Закони. Про рослинний світ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/591-14#Text> . — Назва з екрана. — Дата звернення: 17.02.2020.

Відносини у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу регулюються Конституцією України, Лісовим кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Відносини у сфері охорони, використання та відтворення рослин і багаторічних насаджень сільськогосподарського призначення регулюються відповідним законодавством України.

Цей закон регулює суспільні відносини у сфері охорони, використання та відтворення дикорослих та інших вищих рослин несільськогосподарського призначення, мохоподібних, водоростей, лишайників, а також грибів, їх угруповань і місцезростань.

Україна. Закони. Про Червону книгу України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України : [офіційний вебпортал парламенту України]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>. — Назва з екрану. — Дата звернення: 17.02.2020.

Червона книга України є офіційним державним документом, який містить перелік рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного і тваринного світу у межах території України.

Закон регулює суспільні відносини у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного і тваринного світу, занесених до Червоної книги України, з метою попередження зникнення таких видів із природи, забезпечення збереження їх генофонду.

Червона книга України

Кожен вид рослин потребує певних умов для свого існування. Деякі з них здатні існувати майже всюди, інші зосереджені на порівняно невеликих ділянках Землі чи акваторіях водойм, де знищення лише однієї чи декілька умов для існування, може привести до повного зникнення виду в природі.

З середини ХХ століття людство стало усвідомлювати свою відповідальність за зникнення багатьох видів живих організмів. Це сприяло активізації екологічної громадськості, стимулювало розвиток нових напрямів наукових досліджень, пов'язаних із розробкою заходів зі збереження біорізноманіття.

Ідея створення першої Червоної книги у світі належить відомому англійському зоологу Пітеру Скопу. Це систематизоване зібрання фактів про унікальних представників флори й фауни, над якими нависла загроза зникнення. Головне її завдання полягає у фіксуванні й поширенні інформації про рідкісні і зникаючі види, оскільки для того, щоб охороняти якийсь вид рослин чи тварин, потрібно якомога більше про нього знати: зовнішній вигляд, географічне поширення, ступінь загрози зникнення. Крім того, її сторінки передбачають певну моральну відповідальність країни, на території якої мешкає вид, що є «під глобальною загрозою» перед усім людством.

«Червона книга Української РСР» вперше вийшла друком одностомним виданням у 1980 році. Друге видання — у 2 томах «Тваринний світ» (1994) і «Рослинний світ» (1996). Третє також у 2 томах — у 2009 році. Найближчим часом очікується четверте видання, яке із-за суто технічних причин не видавалося.

Державне управління, регулювання та контроль збереження видів, занесених до Червоної книги України здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство екології та природних ресурсів України та інші державні органи.

Рідкісні та зникаючі лікарські рослини України : мала червона кн. лікар. рослин України : довідк. вид. / Н. М. Гарбарець, М. О. Гарбарець. — Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2012. — 86 с. : іл.

Видання містить перелік законів, зміст яких спрямований на те, щоб зберегти види рослин, занесені до Червоної книги України. А також список лікарських рослин з ілюстраціями та описами основних напрямів, заходів їх охорони та вказівкою на територію їх поширення.

Дніпропетровська обласна державна адміністрація
Дніпропетровська обласна рада

ЧЕРВОНА КНИГА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (РОСЛИННИЙ СВІТ)

Червона книга Дніпропетровської області : (Рослинний світ) / Дніпропетров. обл. держ. адмін. ; Дніпропетров. обл. рада ; авт.-уклад. Б. О. Барановський, В. В. Тарасов. — Дніпропетровськ : [б. в.], 2010. — 498 с. : іл.

У виданні представлений огляд рідкісних та зникаючих видів рослин області. Опис кожного виду подається згідно з «Червоною книгою України» (1996, 2009 рр.) і включає в себе: назву рослини наведеної 3-ма мовами: українською, латинською та російською, природоохоронний статус, наукове та практичне значення, біоекологічну характеристику, поширення виду в області, її чисельність, причини її зміни і

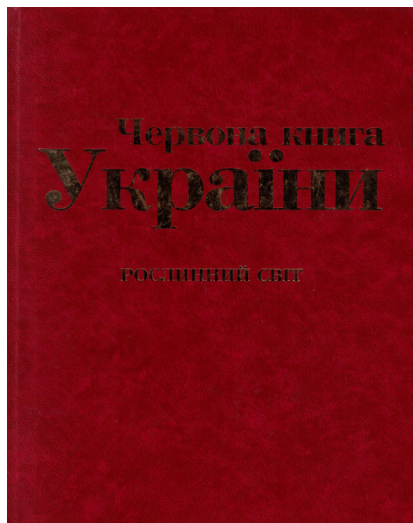
заходи щодо охорони. В кінці видання вміщено довідкові матеріали.

Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу : наук.-попул. вид / упоряд. О. Ю. Шапаренко, С. О. Шапаренко. — 2-ге вид., із змінами. — Харків : Торсінг, 2008. — 384 с. : іл.

У виданні йдеться про рідкісні та зникаючі види рослин і тварин. У першому розділі розповідається про засади, на яких наша держава їх охороняє та коментарі до них. Далі наведено ілюстровані описи рослин, занесених до другого видання Червоної книги України (1994, 1996) із зазначенням даних про їх розповсюдження та причин, через які вони зникають. В додатках наводяться методи і способи допомоги рослинам і тваринам, перелік місць знаходження, територій природно-заповідного фонду України, які згадуються у виданні, «Алфавітний покажчик видів» тощо.

ЧЕРВОНА КНИГА УКРАЇНИ

Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. — Київ : Глобал-консалтинг, 2009. — 900 с. : іл.

Видання містить списки рослин і грибів, які нараховують 826 видів. Статті розміщені у п'яти основних розділах, сформованих за систематичним принципом, які об'єднують рослини та гриби різних відділів, класів. Кожна стаття розпочинається із назви українською та латинською мовами, містить відомості про природоохоронний статус виду, наукове значення, його поширення в Україні, чисельність та структуру популяцій, причини зміни чисельності, умови місцезростання, загальну біоморфологічну характеристику,

режим збереження популяцій та заходи з охорони, розмноження та розведення у спеціально створених умовах, господарське та комерційне значення. В кінці розміщені додатки, серед яких : алфавітний покажчик українських назв видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України (Рослинний світ), алфавітний покажчик латинських назв видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України (Рослинний світ), українсько-російський словник назв видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України (Рослинний світ), міжнародні документи щодо охорони рослинного світу України тощо.

Природні заповідники України

«Людина прагне зрозуміти рослини, які живуть поруч із нею. Недарма українці так кохаються в рослинах, пле-кають їх. Але, здається, по-справжньому щасливий той, кого розуміють і самі рослини...»

Олесь Ільченко

Одним із найдієвіших заходів збереження біорізноманіття є створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду (природних та біосферних заповідників, національних природних парків тощо) та природоохоронних територій міжнародного значення.

Ботанічний сад – територія, де культивуються представники флори різних кліматичних зон та куточків світу. Якщо в саду опікуються деревними рослинами, він називається дендрарієм, або арборетумом, а коли такий заклад відкритий для громадського відпочинку – дендропарком.

Зразки флори, що інтродукуються (вселяється новий вид у нові для нього умови) в ботанічних садах і дендропарках, використовуються для наукових досліджень, охорони біорізноманіття, з освітньою метою або просто для демонстрації. Ці установи працюють для збереження унікальних і рідкісних рослин України та всього світу, в тому числі тих, що занесені до «Червоної книги». Головне ж завдання ботанічних садів та дендропарків – акліматизація в Україні різних видів рослин.

Сьогодні акліматизовані рослини здебільшого становлять основу звичайних лісопаркових насаджень та широко використовуються в озелененні. Чимало представників світової флори завдяки ботанічним садам знайшли в різних регіонах України другу батьківщину.

Заповідні території України. Ботанічні сади та дендропарки : наук.-довід. вид. / упоряд. В. В. Кваша, О. О. Семенова, Н. В. Чувікіна. — Київ : [б. в.], 2009. — 296 с. : фот.

У довіднику висвітлюється історія створення ботанічних садів та дендропарків на території України. Статті наводяться в алфавітному порядку за назвою міць їх місцезнаходження. У матеріалах зазначається сучас-

на площа закладу, історія становлення, основні колекції і характер експозицій рослин. Із довідника ви дізнаєтеся про ботанічні сади та дендропарки України, такі як дендрологічний парк «Асканію-Нову», Нікітський ботанічний сад УААН — Національного наукового центру Української академії аграрних наук у Ялті.

Путівник по оранжереях Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України / Нац. ботан. сад ім. М. М. Гришка НАН України ; НАН України ; [авт. текстів] Т. М. Черевченко, Л. І. Буюн, В. С. Вахрушкін [та ін.] ; фот. В. С. Вахрушкіна [та ін.]. — Київ : Фітосоціоцентр, 2007. — 88 с., 7 арк. фот.

На сторінках путівника ти знайдеш інформацію та світлини рослин п'яти оранжерей Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, зібрані в різних регіонах Земної кулі (Південна Америка, Південно-Східна Азія, Африка, Мадагаскар). Це унікальне зібрання рослин є базою наукових досліджень та об'єктом пропагування ботанічних і природоохоронних знань. Ти можеш дізнатися про рослини секцій — «Орхідарій», «Рослини тропічного лісу», «Азалії та камелії», «Плодові рослини тропіків та субтропіків», «Кактуси та інші сукуленти», які представлені лише кількома родами і видами. Для багатьох із нас вони символізують тропіки та субтропіки і є елементом флори та рослинності країн з тропічним і субтропічним кліматом — пальми, фікуси, бромелії, кодіеуми, орхідеї і папороті. Окремо представлені рослини, які з давніх давен людина культивує як плодові та харчові — банан, манго, авокадо, інжир, папайя, ананас, кавове дерево, гранат і цитрусові.

Чувикина Н. Ботанический сад на Зверинце / Н. Чувикина ; худож. оформ. О. Гавришук. — Киев : Сидоренко В. Б., 2016. — 109 с. : фот. — (Киевская мозаика. Вып. 5).

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України — науково-дослідна установа для проектування і створення нових ботанічних садів

і парків, розробки наукових основ охорони біорізноманіття, озеленення та фітодізайну підприємств і організацій, а також інших напрямів теоретичної та прикладної ботаніки. На його території (130,2 га) розміщено більш ніж 12000 видів, форм і сортів рослин з усіх куточків Землі. У книзі розповідається про історію будівництва та розвитку ботанічного саду, становлення академічної установи, висадку перших дерев, видатних вчених-засновників і будівничих саду: Липського В.І., Фоміна О.В., Кашенка М.Ф. тощо. А ще на сторінках видання ви знайдете історію про стародавні київські печери, які мали назву — Звіринець, та повоєнні архітектурні й наукові проекти, які повністю змінили обличчя цієї місцевості. В кінці книги додається карта-схема ботанічного саду із зазначенням цікавих місць, описаних в тексті.

Шацький Національний природний парк [Образотворчий матеріал] : фотоальбом / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Л. Українки ; уклад. Ф. В. Зузук [та ін.]. — Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2013. — 399 с. : фот.

У фотоальбомі вміщено світлини, на яких зображені мальовничі краєвиди, особливості представників флори й фауни, зафіксовано чудову красу неповторної природи Шацького національного природного парку, який був створений 1983 року в північно-західній частині Волинської області. Для зручності користування у фотоальбомі вміщено алфавітні покажчики українських та латинських назв рослин, грибів, лишайників та тварин.

Вітчизняні вчені-ботаніки

«Знамениті земляки є нашими духовними орієнтирами, вчителями, нашою духовною опорою і гордістю перед усім світом»

Григорій Сковорода

Відкриття, знахідки, гіпотези в біології є результатом діяльності вчених усього світу. Свій внесок у розвиток цієї науки зробили й українські вчені-біологи, адже Україна дала світові потужних видатних вчених-ботаніків. Проте не всі вони відомі як у рідній країні, так і за її межами. І тому сьогодні нашій державі, за словами академіка Івана Дзюби, «... конче потрібно повернути Україні імена видатних діячів, митців та вчених «привласнених»..., бо серед них є чимало таких, чиїми іменами пишається весь світ».

Гришко Микола Миколайович (1901-1964)

Микола Миколайович Гришко — відомий український вчений-ботанік, фізіолог рослин, генетик, селекціонер, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік АН УРСР (1939).

Він народився 6 січня 1901 року в сім'ї військових у Полтаві. Разом з братами Колею і Борисом хлопець зростав у родині дідуся по материнській лінії, оскільки батько служив на Владикавказі, а мати померла від сухот, коли хлопцеві виповнилося 10 років. Після хлопець допитливим і кмітливим. Бабуся і дідусь навчили його писати і читати, прищепили любов до рідного краю.

Після закінчення у 1925 році Полтавського сільськогосподарського інституту Микола Гришко пішов працювати викладачем генетики, селекції, насінництва і дослідної справи у Майнівський сільськогосподарський технікум на Чернігівщині.

У 1927 році Микола Миколайович Гришко друкує свою першу наукову працю та підручник з генетики українською мовою. У 1931 році він очолює відділ генетики і селекції Всесоюзного науково-дослідного інституту конопель у Глухові. Завдяки його науковим розробкам врожайність насіння конопель зросла у 120 разів. І вже у 1939 році видатного біолога обирають дійсним членом Академії наук УРСР і доручають керівництво Інститутом ботаніки Академії наук.

У 1948 році з ідеологічних міркувань вченого-біолога М.М. Гришка було звільнено від виконання обов'язків голови Відділу сільськогосподарських наук.

Однак, у Миколи Миколайовича залишився ботанічний сад, який він очолював у 1944-1958 рр. У Ботанічному саду було організовано окремі відділи біології, екології, генетики, селекції, фізіології та біохімії. Внесок Гришка до розробки теоретичних проблем рослин величезний. Але понад усе вражає його титанічна праця над створенням експозиційних ділянок Ботанічного саду, його капітальним будівництвом та проведенням наукових досліджень. За його особистою участю сюди було завезено 800 сортів троянд, бузку та інших оранжерейних рослин з Німеччини. Наслідки досліджень з інтродукції та акліматизації нових для України деревних, чагарникових та декоративних квіткових рослин було підсумовано у фундаментальних працях Миколи Миколайовича Гришка цього періоду. І ось нарешті у травні 1964 року Ботанічний сад було відкрито. На жаль, академік Микола Гришко не дожив до цієї знаменної події всього лише кілька місяців. Передчасна смерть 4 січня 1964 року обірвала життя видатного вченого, одного з найяскравіших учених ХХ-го століття.

Гришко Микола Миколайович // Альманах пошани й визнання Полтавщини : 100 видатних особистостей Полтавщини минулих століть : презентац.-імідж. вид. — Полтава, 2012. — С. 62-63.

Гришко Микола Миколайович : (1901-1964) // Країна знань : наук.-попул. ж-л для юнацтва. — 2011. — № 8. — С. 49-48.

Шендеровський В. Творець ботанічного саду на схилах Дніпра : Микола Гришко : (6.01.1901-4.01.1964) / В. Шендеровський // Нехай не гасне світ науки / В. Шендеровський. — 3-тє вид. — Київ, 2009. — Кн. 1. — С.75-83. — Бібліогр. : С. 83.

Липський Володимир Іполитович (1863—1937)

Володимир Іполитович Липський — ботанік, член-кореспондент Академії наук СРСР (з 1928 р.), віце-президент ВУАН (1921-1922 рр.), президент ВУАН (1922-1928 рр.). Один із організаторів Української Академії наук.

11 березня 1863 року у сім'ї сільського священика Іполита Федоровича Липського та його дружини Ганни в селі Самострілі на Волині (нині — Корецький р-н Рівненської обл.) народився хлопчик, якого згодом назвали Володимиром. Коли хлопцеві виповнилося всього 6 років, померла його мати. Через декілька років у 1873 році разом з батьком він пере-

їхав до Житомира. Тут Іполит Липський віддав Володимира на підготовче відділення до чоловічої гімназії, де хлопець здобув ґрунтовні знання з історії, географії та мов.

З 1881-1886 років Володимир Липський навчався на природничому відділі фізико-математичного факультету університету Святого Володимира в Києві. Вже на першому курсі навчання він виявив неабиякий нахил до флористичних досліджень. По закінченню університету юнак залишився на кафедрі ботаніки, де він проводив із студентами практичні заняття із систематики рослин. У грудні 1893 року В. Липського запросили на роботу до Санкт-Петербурзького Ботанічного саду Баталін, де він працював 23 роки, ставши головним ботаніком саду, завідувачем відділу живих рослин. Проте, любов до рідного краю перемагає, і Володимир Іполитович у 1917 році повертається в Україну. У Києві В. І. Липський брав найактивнішу участь у організації Української Академії наук, з головою поринув у розробку плану ботанічного саду Академії наук, бо саме це він вважав першочерговим завданням у галузі природничих наук. Видатний вчений розробив і обґрунтував докладний план саду на мальовничих схилах Дніпра, який зміг побудувати Микола Гришко аж після визволення України від німецько-фашистських загарбників. Будівництво тривало довгих 15 років.

У 1919 році Липського одноголосно обирають дійсним членом Академії наук кафедри ботаніки, 1920 року — членом правління УАН, 1921 — віцепрезидентом, 1922 — президентом ВУАН. Через 6 років, у 1928 році академіка Липського було обрано членом-кореспондентом Академії наук СРСР. Згодом він добровільно залишив цей пост. Насувались страшні 30-ті роки репресій з боку керівництва держави. Будучи високоосвіченою й глибоко інтелекгентною людиною, Володимир Липський добровільно залишив посаду президента Академії наук і переїхав до Одеси, де очолював до 1933 р. Ботанічний сад Університету.

Академік Липський був видатним вченим та першовідкривачем. Подорожуючи по всіх континентах планети, він особисто відкрив і описав 4 нових для науки роди і понад 220 видів рослин та їх різновидів, зібрав величезні колекції для природничих музеїв і написав понад 100 наукових праць.

Помер видатний вчений 24 лютого 1937 року в Одесі. Могилу вченого у 50-х роках разом з надгробним пам'ятником було зруйновано, а місце поховання загублено.

В історії світової ботаніки Володимир Липський посідає визначне місце як видатний систематик, флорист, і ботанік-географ, як неперевершений знавець гербарної справи і блискучий організатор ботанічних садів.

Засновник ботанічного саду : 155 років від дня народження Володимира Липського // Шк. 6-ка. — 2018. — № 2. — С. 32.

Зиман С. Доля Ботаніка : унікально. Українець Володимир Липський дослідив і описав для науки 7 нових родів та 200 нових видів рослин / С. Зиман // Уряд. кур'єр. — 2013. — 12 берез. — С. 15.

Липський Володимир Іполитович : вчений-ботанік, фахівець із ботан. географії і створення ботан. садів, президент Української Академії наук, чл.-кор. Академії наук СРСР // Діячі науки і культури України : нариси життя та діяльності / Т. Ю. Горбань, О. В. Даниленко, Л. В. Іваницька [та ін.]. — Київ, 2007. — С. 248-250.

Український вчений світової слави : до 150-річчя від дня народж. В. І. Липського // Календар знаменних і пам'ятних дат / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. І. Федорова» ; уклад.: В. Г. Гастинщиков, Д. В. Баштовий. — 2013. — № 1. — С. 111-118. — Бібліогр.: С. 116-118.

Шендеровський В. Неперевершений знавець природи : Володимир Липський : (11.03.1863-24.02.1937) / В. Шендеровський // Нехай не гасне світ науки / В. Шендеровський. — 3-тє вид. — Київ, 2009. — Кн. 1. — С. 178-184. — Бібліогр. : С. 184.

Мельник Микола Ілліч (1875-1955)

Народився Микола Мельник 20 листопада 1875 року в селі Довжанці біля Тернополя в селянській родині. Навчався хлопець спочатку в сільській школі, потім в українській гімназії в Тернополі. У 1899 році вступив до Віденського університету на природничий відділ філософського факультету, який закінчив на відмінно. Після університету Микола Мельник працює спершу в Перемишлянській польській гімназії, водночас викладає природознавство в Українському інституті для дівчат. З 1906 року викладає у філії Української Академічної гімназії у Львові. З 1909 року він стає членом у Науковому Товаристві Шевченка (НТШ), з 1920 — дійсним членом,

де займається подвижницькою роботою. Завдяки йому у 1927 році у Львові було створено окремий Природничий музей при НТШ. У 1911 році Микола Мельник видав книгу «Мінералогія і геологія». А у 1922 році у збірнику НТШ вийшла друком його унікальне монографічне дослідження «Українська номенклатура вищих рослин». Це фундаментальна праця була результатом багаторічної діяльності вченого, першим такого роду зведенням, яке містило всі відомі народні назви рослин.

З 1925 року вчений бере безпосередню участь у виданні «Збірника фізіографічної комісії» – першого західноукраїнського спеціалізованого часопису з природознавства, є його незмінним редактором. М. Мельник у 30-х роках працює над розділами про рослинність України у фундаментальній праці НТШ «Атлас України й сумежних земель», «Географія українських і сумежних земель» за редакцією В. Кубійовича. Вчений пише брошуру «Фізіографічна робота на теренах Західної України (Східної Галичини)». Ця комісія у 30-х роках розгорнула велику працю з охорони природи, до якої належало відкриття кедрового заказника в Карпатах, в Ґорґанах на землях Греко-католицької митрополії у 1934 році. У 1938 році виходить друком його книга «Ботаніка», яка відрізняється від попередніх шкільних підручників формою подання матеріалу з анатомії і фізіології рослин, геоботаніки, описом лабораторних робіт.

Під час Першої світової війни його мобілізують до австрійської армії, невдовзі він потрапляє в полон, працює у Симбірську, Уфі, Челябінську. Після війни повертається і працює у філії Академічної гімназії.

Під час німецької окупації Микола Мельник працює фітопатологом на станції захисту рослин. Після війни він викладає у Львівському університеті на кафедрі нижчих рослин. А з 1949 року вчений працює завідувачем кафедри ботаніки і дендрології у Львівському лісотехнічному інституті.

Микола Ількович Мельник, видатний вчений-біолог відійшов у засвіти 6 серпня 1955 року, не доживши кілька місяців до свого 80-річчя.

Шендеровський В. Творець української ботанічної номенклатури : Микола Мельник : (20.11.1875-6.08.1955) /В. Шендеровський // Нехай не гасне світ науки / В. Шендеровський. — 3-тє вид. — Київ, 2009. — Кн. 1. — С. 191-198. — Бібліогр. : С. 198.

Яната Олександр Алоїзович (1888-1938)

Олександр Алоїзович Яната – самовідданий борець за українську справу, видатний вчений, який належав до тієї української еліти, яку в часи репресій було безжально знищено на Соловках та на Колимі. Він належить до списку майже невідомих в Україні. Його наукові праці про рослинність Південної України і Криму, про ботанічну районізацію України, про українську ботанічну термінологію практично невідомі не лише широкому загалу людей, а й науковцям. Лише частина праць Олександра Янати з'явилася друком, зокрема його визначник «Флора України», який вийшов не під його прізвищем, а як I том «Флори УРСР».

Олександр Алоїзович Яната народився 9 червня 1888 року. Його батько був вихідцем із Чехії, за фахом агроном, професійно займався садівництвом. Мати була з Миколаєва, донькою військового лікаря. Коли Олександрові виповнилося десять років, помирає його мати. З 1906 року він навчається на агрономічному відділі Київського політехнічного інституту. Ще будучи студентом, він починає складати словничок народних назв рослин, привертає до цієї роботи увагу Термінологічної комісії Українського наукового товариства у Києві, з метою напрацювання української ботанічної термінології. Йому допомагає його дружина Наталка Осадча, з якою вони побралися 1910 року.

У 1912 році виходить друком його перша наукова праця «Спис рослин відібраних добродієм Громегою у Черкаському повіті на Київщині», у якій він доводить, що російські назви рослин є чужими і незрозумілими для українських селян, які мають свої відповідні найменування, вироблені народом упродовж століть.

Працюючи у Криму, він організовує наукове обстеження флори, засновує сільськогосподарську дослідну станцію, гаряче обстоює необхідність видання літератури в Криму українською мовою, а для татарського населення – його рідною мовою.

Невдовзі вченого звинувачують в «українському сепаратизмі», і він покидає Крим. У 1913 році він переїздить до Харкова. У 1915 році Олександр Алоїзович пише реферат «Необхідні передумови для популяризації у нас природознавства й агрономії». В ньому вчений довів, що різке зниження освітнього рівня українського народу є результатом антиукраїнської урядової культурно-освітньої політики Російської імперії.

Олександр Яната, тікаючи від жандармських переслідувань, переїздить спочатку до Мінська, а потім повертається до Києва. Тут він займається науковою та навчально-освітньою роботою. Олександр Алоїзович завідує кафедрами ботаніки в університеті, реорганізованому у Вищий інститут народної освіти ім. Михайла Драгоманова та у Політехнічному інституті. Друкує численні статті. У 1918 році стає співробітником Української Академії наук. З 1921 року очолює Українське наукове товариство, яке приєдналося до Української Академії наук, засновує «Український ботанічний журнал», організовує діяльність заповідника «Асканія-Нова». Він створює підручник загальної ботаніки для вищих навчальних закладів, видає свою працю «Рослина та життя», перекладає українською мовою монографію російського вченого К. Тимирязєва «Життя рослин». Працюючи в Інституті української наукової мови, він очолює ботанічну секцію природничого відділу, завданням якої було укладання української наукової термінології в галузі ботаніки. У передмові опублікованого 1928 року проекту «Словника ботанічної номенклатури» зазначалося, що праці Янати належать до тих друкованих джерел, які найбільше використані для складання цього Словника».

Але творча робота над складанням «Словника ботанічної номенклатури» так і залишилася на стадії опублікованого проєкту. 1933 року Олександра Алоїзовича Янату заарештували.

23 вересня 1933 року йому винесено вирок — п'ять років виправно-трудових робіт, і він опинився на Соловках. У вересні 1937 року йому продовжили термін заслання ще на п'ять років. Вченого було вивезено на Далекий Схід у табір бухти Нагаєва, де 8 червня 1938 року Олександр Яната і помер.

Шендеровський В. Український вчений-ботанік : Олександр Яната : (9.06.1888-8.06.1938) / В. Шендеровський // Нехай не гасне світ науки / В. Шендеровський. — 3-тє вид. — Київ, 2009. — Кн. 2. — С. 306-312. — Бібліогр. : С. 312.

Яната Олександр // Соловецький етап : антологія / уклад. і передм. Ю. П. Винничук ; худож. оформ. О. А. Гугалова. — Харків, 2018. — С. 88-90. — (Серія «Великий науковий проєкт»).

Знайомтеся – рослини!

Науково-популярна література

«У деревах є щось дивовижне. Це воістину царі серед рослин – адже тому ми й говоримо, що в дерев є корона (корона)! Якщо стати перед деревом і подумати про нього правильно – не просто дивуючись тому, як стійко воно стоїть, як розгалужуються й розходяться його гілки, утворюючи крону, – тоді стане зрозуміло, що кожний вид дерева має свою особливу сутність. Треба полюбити дерева, кожне по-своєму, інакше їх не зрозуміти.»

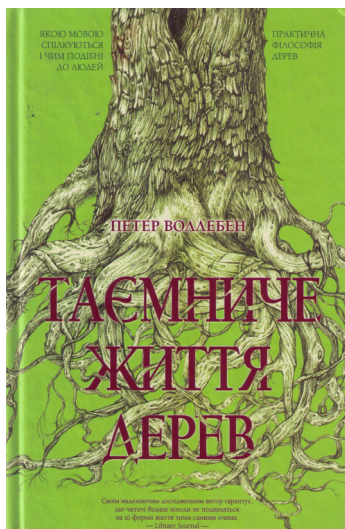
Із книги «Живі рослини проростають»

Для вивчення різновиду рослинного світу одного шкільного підручника недостатньо. Рано чи пізно доводиться користуватися довідковими виданнями різних типів, адже там накопичено багатющий досвід людства, який дозволяє нам поглибити і розширити свої знання. Науково-популярна література поєднує приємне з корисним, вона простими словами розповідає нам про складні речі і включає твори про основні і окремі проблеми рослинництва написані в різних жанрах.

У розділі пропонуються науково-популярні книги, енциклопедії та довідники, які розкривають всі таємниці й красу рослинного світу. Тут цікава інформація написана простою мовою, яка не тільки розширить твої знання про цей загадковий світ, а й змінить твій погляд на багато речей.

Воллебен П. Таємниче життя дерев : якою мовою спілкуються і чим подібні до людей / П. Воллебен ; пер. з нім. Ю. Микитюк ; іл. на обкл. С. Балух. — Харків : Кн. клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. — 222 с.

Напевно, ви і не знаєте, що дерева теж уміють говорити. Як вони спілкуються між собою? Як звуки можуть свідчити про це? Як вони взаємодіють із довкіллям? На всі ці питання дає відповідь німецький лісник, популярний лектор та автор книжки. Він не просто розкриває таємницю життя дерев, а доступною мовою роз'яснює останні наукові дані. Окрім цього, у своїй книзі дослідник стверджує, що дерева можуть бути навіть щасли-

вими. Це знайомство зблизька зі світом дерев відкриє приголомшливі таємниці природи, які зазвичай мало помітні.

Живі рослини проростають : збірка / упоряд. Н. Мальцева, Л. Музиченко ; мал. О. Жданової ; пер. Н. Гутянської. — Київ : Наїрі, 2018. — 95 с. : іл. — (Серія книжок для читання «Я споглядаю світ»).

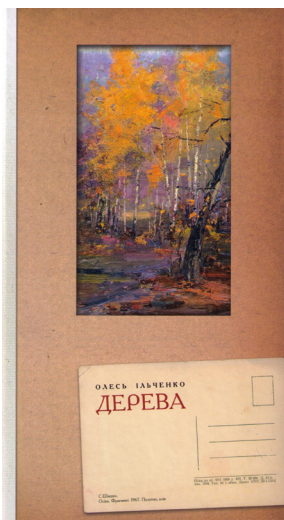
*«Кожен плід в землі зростає,
Сонце його підіймає,
Сонце й земле, вас ми, люди,
Вже ніколи не забудем!»*

Христиан Моргенштерн

Коли сонце освітлює землю, сонячне світло спонукає рослину вдосконалюватися. Спочатку рослини лежать на землі або у воді, потім вони випростовуються, у них з'являються стебло й листки. Листки в свою чергу поділяються на частини і розподіляються по стеблу. Стебла розгалужуються і утворюються корені. І хоча всі рослини різні, кожний вид влаштований по-своєму, але стадії розвитку у них майже однакові. Про це ви дізнаєтеся із науково-популярних оповідань, які увійшли до цієї збірки. Автори історій – біологи, педагоги, поети і священики, які намагались відкрити таємниці розвитку різних видів рослин і, водночас, показати тісний зв'язок між людиною і природою. Кожне оповідання присвячене тільки одній рослині. Із розповідей ви дізнаєтеся, як розвивається та розмножується папороть, чому верби часто мають дупла, а ялини та ялиці належать до квіткових рослин, чому в берези немає міцних гілок, а у дубів є аж два різних типи плодів. А, щоб ви зрозуміли про що йдеться в оповіданнях, їх прикрашено детальними ілюстраціями, і доповнено влучно підібраними віршами класиків, казками чи легендами, в яких описана краса цієї рослини.

Ільченко О. Древа / О. Ільченко. — Київ : Грані-Т, 2010. — 71 с. : іл.

Книга стане у нагоді людині, яка цікавиться особливостями різних видів дерев нашої країни. В історіях розповідається про їхні види, про те, як виглядають їхні силуети, чим відрізняються їхні кора, гілки, листя, пло-

ди, квіти. Кожен розворот присвячений окремому дереву. Текст викладено у формі цікавої розповіді та доповнено поетичними цитатами українських письменників. На сторінках книжки розміщено інформацію про берези, вишні, робінії, тополі, верби тощо. А ще у виданні є величезна кількість вдало підібраних ілюстрацій, що детально зображують листки, суцвіття дерев та репродукцій картин українських митців із зазначенням назви та року написання картини.

Каста С. Експедиція з мурахою Софі : досліджуємо природу навколо нас / С. Каста ; іл. Б. Моссберг ; пер. зі швед. Г. Мамчур. — Київ : Час майстрів, 2019. — 224 с. : іл. — (Серія «Відкривай»).

Книжку склали такі розділи: «Софі вивчає квіти», «Софі досліджує дерева», «Софі збирає ягоди», «Софі вирушає по гриби», «Пори року із Софі». Головна героїня видання – маленька мурашка Софі. Вона любить мандрувати і дізнаватися для себе щось нове. Саме завдяки її мандрям відкривають свої таємниці рослинний та тваринний світи. Софі присутня на кожній сторінці, дає свої коментарі та зауваження стосовно досліджуваних об'єктів. На кожний об'єкт у книзі відводиться цілий розворот. Він містить невеликий опис рослини, птаха чи тварини та декілька цікавих фактів про їх взаємодію з навколишнім середовищем. І все це проілюстровано якісними детальними малюнками. Незважаючи на те, що оригінальна книга була видана шведською мовою, у перекладі українською мовою розповідається про поширені види рослин саме в Україні. А ще на сторінках видання є цікаві завдання.

Коляда М. Таємниці рослинного світу : дивовижні факти з життя рослин / М. Г. Коляда ; іл. О. І. Альбрехт ; пер. з рос. І. Г. Данилюк. — Донецьк : Бао, 2008. — 271 с. : іл.

Дивовижне в рослинах може проявлятися по-різному – в будові та їхній харчовій і промисловій цінності, у дивній поведінці й відхиленні від норми, унікальності серед подібних. Особливу ува-

за порою їх цвітіння – від весняного первоцвіту до пізньої осінньої хризантеми. А на додачу кожну історію прикрашено репродукціями відомих картин та ботанічною ілюстрацією. Ви зможете дізнатися ім'я художника, назву картини, рік написання.

Рослини : пер. з англ. — Київ : Нац. кн. проєкт, 2011. — 38 с. : іл. — (Аванта-Україна. Ерудиту).

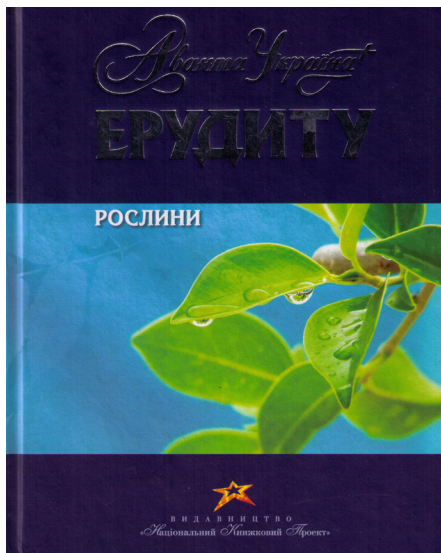
На сторінках видання розповідається про те: як утворюється насіння різних видів рослин; як відбувається процес проростання насіння; які бувають види дерев та чим вони відрізняються одне від одного тощо.

гу автор приділяє культурній рослинності – усьому тому, що росте на наших полях, у садах і городах, на присадибних ділянках.

У книзі ви знайдете відповіді на такі запитання: чи є на Землі дерева, з яких можна «надоїти молока» чи «зірвати булку»? Яку рослину родини злакових використовують для будівництва житла і у якій країні? Яке дерево на Землі найвище, а яке найстаріше? Яка квітка на планеті найменша, а яка – найбільша? Яка рослина найбільш отруйна? Звідки походить назва рослинного світу – флора? А які незвичайні здібності та аномалії рослинного світу ти знаєш?

Мензатюк 3. Український квітник : наук.-попул. проза / З. Мензатюк. — 2-ге вид, без змін. — Київ : Грані-Т, 2011. — 63 с. : іл.

До збірки увійшло 30 художніх мініатюр відомої дитячої письменниці про найвідоміші квітки України. Розміщені вони

Енциклопедії, довідники

Вілліс К. Ботанікум / К. Вілліс ; іл. К. Скотт ; пер. з англ. А. Богоніс. — Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. — 95 с. : іл. — (Ласкаво просимо до музею. Вхід вільний).

Це видання — мінімузей рослинництва на сторінках книжки. Тут розповідається про рослини, які існували за мільйони років до появи людини, як вони еволюціонували та як пристосувалися, щоб вижити. Іще є багато захопливих наукових фактів про сучасні й стародавні рослини нашої Землі, зокрема чим відрізняються рослини від інших мешканців планети, завдяки чому одні рослини ростуть у воді, а інші — висять над землею і зовсім до неї не торкаються, та чим харчуються рослини-хижаки тощо. Видання містить великі кольорові ілюстрації Кетті Скотт.

Гамуля Ю. Рослини України / Ю. Гамуля ; за ред. О. М. Утевської. — Харків : Фактор, 2012. — 207 с. : іл. — (Серія «Україна. Учора, сьогодні, завтра»).

Книжку склали 363 описи видів рослин. Вони в книжці скомпоновані за основними місцями зростання. Окрім опису рослини, для кожного виду подається його кольорова світлина, наукова назва, опис морфологічної будови, умов існування та господарське використання.

Дерева : пер. з англ. / авт. тексту Д. Берні. — Київ : Махаон-Україна, 2010. — 64 с. : іл. — (Серія «Факти. Знахідки. Відкриття»).

Це енциклопедія про дерева. На її яскраво проілюстрованих сторінках ви знайдете інформацію про будову дерев, способи запилення під час цвітіння, які бувають форми їхніх крон. Дізнаєтеся для кого дерева є домівкою, як дерева зимують, які дари, крім деревини, вони дають та як заготовляти деревину. Прочитаєте міфи та легенди про дерева та цікаві факти про них. Енциклопедія яскраво ілюстрована — поряд з малюнками розміщені світлини дерев.

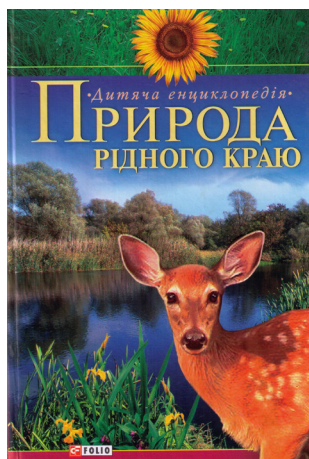
Дерева : 50 найвідоміших видів / пер. з англ. Н. Тучинської. — Київ : КМ-БУКС, 2018. — 56 с. : іл. — (Мініенциклопедія).

До цієї енциклопедії увійшли статті про 50 дерев, які поширені на території України. Кожна стаття присвячена окремому виду дерева. У ній розповідається де поширений вид, де використовуються плоди, листя чи деревина, його переваги серед інших дерев, а також має опис дерева та кольорові ілюстрації: зображення дерева, його насіння та квітки чоловічої та жіночої статі. Всі дерева у виданні розподіленні за будовою листка. Ви познайоми-

теся з деревами, які мають округлі, видовжені, пальчасті, складні та голчасті листки.

Дишлевий В. Енциклопедія корисних та небезпечних рослин для дітей / В. Дишлевий. — Київ : Мунін Г.Б., 2016. — 240 с. : іл.

До енциклопедії увійшли статті про найбільш популярні небезпечні рослини, що ростуть на наших дачах, біля доріг, у вазонах і в лісі. Серед них багато отруйних рослин, що викликають збій серцево-судинної системи та одночасно негативно діють на шлунково-кишковий тракт і центральну нервову систему. Також розказано про корисні лікарські рослини, правильне використання яких надзвичайно важливе у боротьбі з різноманітними недугами.

Природа рідного краю : для дітей серед. шк. віку / авт.-упоряд. В. М. Складенко, М. О. Панкова. — Харків : Основа, 2011. — 319 с. — (Дитяча енциклопедія).

В енциклопедії розповідається про чарівну природу нашої країни — України. У першому розділі йдеться про природні зони України, гори та скелі, моря, річки й озера, рослини України, а також тварин та риби. Другий розділ містить інформацію про особливості природи кожної області України. У третьому мові йде про заповідники України, зоопарки, про рослини та тварин, які занесені до Червоної книги України, та, насамперед, про проблеми, пов'язані з екологією.

Рослини : минуле зеленого світу. Будова зеленого дива. Рослинне розмаїття. Життєвий цикл рослин. Класифікація рослин. Зелені зони земної кулі. Рослини та люди / авт.-упоряд. В. В. Мирошнікова, Д. С. Мирошнікова, М. О. Панкова ; худож.-іл. Г. В. Беззубова. — Харків : Фоліо, 2013. — 318 с., 8 арк. іл : іл. — (Шкільна бібліотека. Дитяча енциклопедія).

Ця енциклопедія допоможе розширити ваші знання про світ рослин. На її сторінках ви познайомитеся з добре відомими рослинами України та світу, зможете здійснити подорож у тропічні ліси, савани, пустелі, тундру тощо. Дізнаєтеся, коли виникли перші рослини, як побудовані рослини, які бувають форми та звички рослин, який у них життєвий цикл та його особливості, яка у них класифікація. А також познайомитеся з рослинами переселенцями, дізнаєтеся про лікувальні та отруйні властивості рослин, що вони символізують у різних країнах світу та, як зберегти зелене багатство нашої планети.

Стародавні дерева України : реєстр-довідник / П. І. Гриник, М. П. Стеценко, С. Л. Шнайдер [та ін.]. — Київ : Логос, 2010. — 143 с. — Бібліогр. : С. 142-143.

Довідник містить інформацію про дерева України, які мають вік 1000 і більше років – стародавні. Вік їх визначається за обхватом стовбура. Окрім світлин дерев, у кожній статті зазначено назву дерева, обхват стовбура, місцезнаходження. Для захисту цих дерев в кінці кожного маленького нариса написано, що потрібно зробити для його охорони: залікувати дупло, підв'язати гілки та встановити підпори, додати в ґрунт добрива, спорудити

грововідвід, встановити охоронний знак. У довіднику окрім нарисів про дерева є статті, які навчають визначати вік дерев, ознайомлять з прадавніми деревами та текстом наказу Міністерства природи України № 522 «Про збереження вікових дерев».

Цветкова М. Нова енциклопедія кімнатних рослин : найповніша інформація для всіх : початківців, впевнених у собі, досвідчених квітників / М. Цветкова ; іл. В. Кудіна. — Харків : Школа, 2013. — 215 с. : іл.

Видання стане у нагоді любителям кімнатних рослин, бо сюди увійшло понад двісті цікавих, пізнавальних, корисних

статей про правильний догляд за рослинами. Із цієї енциклопедії можна дізнатися: якими бувають кімнатні рослини, потреби рослин, де купувати рослини, що треба для транспортування рослин, в яких частинах кімнати краще ростимуть рослини, як обрати найпридатніші для умов твоєї квартири рослини тощо. А ще, познайомитися з різними видами кімнатних рослин та дізнатися про їх особливості. На додачу, прочитати про те, як правильно поливати і пересаджувати кімнатні рослини, який їм потрібен ґрунт, які у них бувають захворювання, їх діагностику та профілактику. Усі сторінки яскраво ілюстровані малюнками та фотографіями рослин.

Школьник Ю. Світ рослин : повна іл. енцикл. / Ю. Школьник ; пер. з рос. Т. Єгорової ; іл. А. Воробйова, Ю. Золотарьової, Ю. Школьник. — Київ : Країна мрій, 2008. — 271 с. : іл. — (Атласи та енциклопедії).

Оповідання книжки познайомлять вас з рідкісними екзотичними рослинами та доповнять ваші знання новою інформацією про рослини, з якими ви вже знайомі. Ви дізнаєтеся де і як ростуть рослини, як вони розмножуються, яку роль відіграють у житті людини. А також познайомитеся з історичні подіями, що пов'язані з рослинами, з міфами та легендами, присвяченими представникам рослинного світу. Матеріал у виданні подано систематизовано – від примітивних до високорозвинених рослин.

Природи ніжний пагінець

Оповідання та вірші

З сивої давнини дійшли до нас легенди, казки, бувальщини про рослин, їх зображення – в орнаментах і розписах. Їм присвячено багато пісень. У фольклорі рослини, як і люди, живуть, співають, відчувають біль і радість, просять поради, заступництва та найбільше – перевтілюються. Зелений світ – невичерпне джерело натхнення багатьох видатних композиторів, письменників та художників. Розмаїте життя рослин, спостереження за їх зростанням та розвитком митці художньо зображували у своїх творах, розширюючи наші пізнання. Певні види рослин, як і люди, мають свою біографію. Рослина, як художній символ в народній творчості, у творчості митців – одна із цікавих сторінок цієї біографії.

У розділі рекомендовано художні твори про рослинний світ.

Дніпрова Чайка. Проводи Сніговика-Снігуровича / Дніпрова Чайка ; упоряд. та передм. О. Колініченко. — Київ : Школа, 2009. — 207 с.

Людмила Березіна відома під іменем Дніпрової Чайки, а вся її творчість просякнута любов'ю до природи. До цієї збірки увійшли її найкращі твори, у яких оспівано неповторну красу природи України. Ви зможете довідатися про таємницю тополь, солодкий життєвий шлях буряків, як утворилася скеля, де взялося морське серце, про дивного ткача і ще багато про що.

Кондратюк А. З вишневого саду : оповіді про квіти і дерева / А. Кондратюк : худож. оформ., комп'ютер. дизайн та верстка А. Вишневський. — Київ : Просвіта, 2007. — 515 с.

Спілкування із зеленим світом – це завжди незмінне джерело радості, відчуття повноти і гармонії буття. Розповіді, які увійшли до цієї книжки, повідають нам про найбільш поширені рослини України. Це власні спостереження автора за життям зеленого світу, матеріали фольклорного походження та цитати-присвяти рослинам відомих українських письменників. У збірці використані цитати таких велетнів літератури як Т. Г. Шевченко, Л. Українка, М. Рильський, В. Сосюра, С. Будний,

Ю. Федькович, Б.-І. Антонич тощо. Із статей ви дізнаєтеся про те, які квіти розквітають весною, звідки походять їх назви, як письменники оспівували їх красу та легенди, пов'язані з ними. У розповіді про калину – про народні прикмети, пов'язані з цим кущем, та як народ поважає цю рослину. Недаремно народна мудрість нам говорить: «Без верби і калини нема України». А ще автор розкриває символізм цих дерев. Також дізнаєтеся про те, хто з давніх давен ушлявляв троянду. Які високі почуття пов'язані з нею, що вона символізує. Прочитаєте про барвінок, конвалію, волошки, лілеї білі, льон, терен, тополь, осику, вишню, яблуню, ліщину тощо.

Мензатюк З. Зелені чари : оповідання для серед. та ст. шк. віку / З. Мензатюк ; худож. Л. Остапенко, О. Бржоснівська, В. Ярош. — Чернівці : Букрек, 2012. — 174 с. : іл.

Автор книжки відома сучасна українська письменниця, талановитий журналіст і володарка низки престижних літературних премій, яка, перш за все, прославилася завдяки яскравим і захоплюючим дитячим книгам, наповненим веселими пригодами, чарівними персонажами й істинно українськими мотивами.

До цієї збірки увійшли оповідання про знані і маловідомі рослини України, пов'язані з ними легенди, повір'я, народні звичаї. Авторка описала й лікарські властивості рослин, згадала й про перлину України – Долину нарцисів, неподалік міста Хуст у Закарпатті. В оповідах авторка перепоповіла пов'язані з квітами різні бувальщини з життя видатних українців. Кожен нарис присвячений одній рослині. Розповіді згруповані між собою за такими темами: весняні первоцвіти, рослини водойм, неіснуючі чарівні рослини.

Стефанік В. Оленчина ботаніка / В. І. Стефанік. — Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2008. — 111 с. : іл.

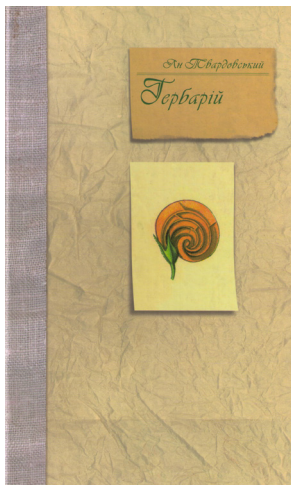
Автор збірки – відомий на Буковині біолог, педагог. Він все життя досліджував флору і фауну Буковини та Прикарпаття, навчав цього студентів. А ще він писав вірші про рослини, які увійшли до цієї збірки. У збірці складні питання ботаніки викладені у витонченій віршованій формі. Завдяки цій збірці ви опануєте ази ботанічної науки. Дізнаєтесь про екологічні особливості рослин: про місця, у яких вони ростуть, їхню взаємодію із світлом тощо.

Збірка складається із п'ять самостійних розділів специфічної форми. У першому розділі «Оленчини мандрівки» описується розмова-мандрівка між дідусем та його онукою Оленкою про світ рослинних угруповань лісів, луків, скель та болота на пагорбах Карпат. Другий розділ має назву «Будьмо знайомі», знайомить з ознаками певних рослин, розповідає про їх корисність чи небезпечність та охорону. До третього розділу, який називається «Підслухані розмови», увійшли немовби підслухані розмови між самими рослинами: деревами, травами, чагарниками. Четвертий розділ «Культурні рослини» розповідає про городні рослини та їх ботанічні роди та родини. Ну, а п'ятий розділ «Іспитова пора» — це віршовані відповіді Оленки на віршовані питання дідуса про світ флори і фауни. А ще, всі поезії у збірці проілюстровані кольоровими малюнками і фотографіями.

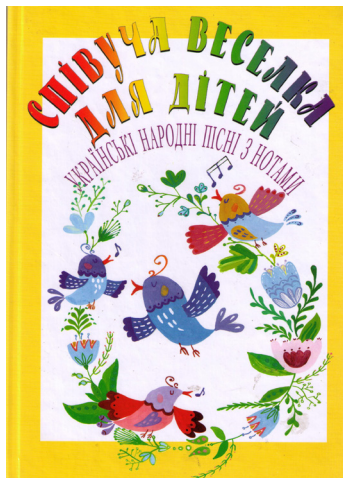
Твардовський Я. Гербарій / Я. Твардовський ; пер. і післямова Д. Матіяш. — Київ : Грані-Т, 2008. — 56 с. : іл.

Ян Твардовський – польський поет минулого століття. Сам про себе поет говорив, що він священик, який пише вірші на канікулах – тоді, коли виїжджає відпочити від міського гамору в село. Отець Ян дуже любив природу, розглядав, вивчав та запам'ятовував, як називається рослина, якого кольору в неї пелюстки, якої форми листки, коли зацвітає тощо. Він захоплювався старовинними гербаріями, збирав їх сам. До цієї збірки увійшли його 25 віршів, які присвячені рослинам, або в яких згадується рослина. В книзі використано скановані зображення гербарію О. В. Тома, німецького ботаніка та ботанічного художника-ілюстратора, фрагменти ілюстрацій з книги Ф. Франца фон Зібольда, німецького ботаніка «*Flora Japonica, Sectio Prima* (Tafelband, 1870) та малюнки рослин, які намалювали діти Польщі та України.

Пісні про рослини

Співуча веселка для дітей [Ноти] : укр. нар. пісні з нотами / упоряд. та передм. М. А. Жмурій ; іл. В. В. Сахацька. — Київ : Криниця, 2015. — 159 с. : іл.

Іван Франко сказав, що українські народні пісні «...одно з найцінніших наших національних надбань і один з предметів оправданої нашої гордості».

Невичерпна і різноманітна пісенна культура українського народу. Через віки пісня донесла до наших днів народні звичаї, вірування. Народна пісня втілила у собі незрівнянну поетичність, багатство мови, красу мелодики. Українські композитори-класики Микола Віталійович Лисенко, Кирило Григорович Стеценко, Яків Степанович Степовий, Микола Дмитрович Леонтович та інші надавали великого значення збиранню народних пісень, використовуючи їх у своїй творчості. А Леся Українка, подорожуючи по Україні, збрала велику кількість народних пісень, які з її голосу записав Климентій Квітка.

Визначні українські письменники й поети Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Микола Гоголь, Леонід Глібов, Євген Гребінка, Олександр Олесь, Олександр Довженко, Василь Симоненко багато своїх творів написали під впливом різноманітних народних пісень.

Збірка складається із семи розділів: пісні для хору і солоспіву, колядки, щедрівки, веснянки, жартівливі й танцювальні пісні, ігрові пісні та лічилки, колискові та пісні до казок. До чотирьох розділів увійшли пісні про рослини, але найбільше їх у розділі «Веснянки».

У народній обрядовій творчості веснянки — найдавніший і найпоетичніший пласт. Веснянки об'єднали в собі хорові пісні, ігри й танки. Вся молодь хотіла взяти участь у таких живих сценках серед природи. Найбільш поширеними були танки — «Огірочки», «Мак», «Льон», «Просо». Самі назви говорять про єдність людини з природою.

Тексти веснянок пронизані м'яким народним гумором, передчуттям щастя й радості. У веснянках оспівується пробудження всього живого до нового життя, висловлюється надії на майбутній щедрий урожай.

Цей пісенно-поетичний жанр в центральних областях України звали веснянками, а в західних та північних, де багато лісів, — гаївками.

Шевело Л. Рослинні голоси [Ноти] : пісенник / Л. Шевело ; ноти В. Євтушек. — Львів : Укр. технології, 2003. — 98 с.

Автор пісень, які увійшли до збірки, – відома поетеса, член Міжнародної Асоціації письменників та Асоціації письменників України, лауреат літературної премії «Гілка золотого каштана» – Лідія Шевело. Поетеса у своїх піснях виражає глибоку любов до поліського краю, її народу, природи. Присвяти вражають обізнаністю авторки з рослинним світом, її спостережливістю. Твори розкривають таїну цілющих рослин, вчать гордитися рідною землею, любити і оберігати природу.

«Голос Флори особливий,
Хто почує, той щасливий.
Флору треба шанувати.
Диво це – оберігати.»

А ноти до віршів поетеси написала талановита композиторка – Віра Євтушек.

Рослини у міфології світу

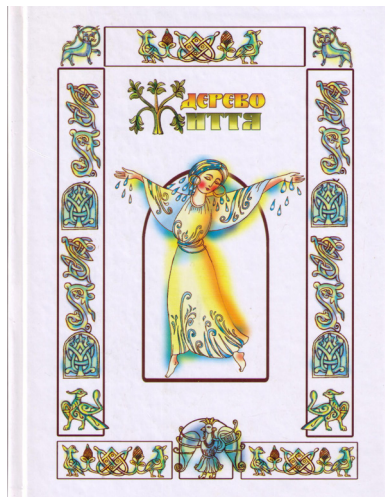
В усі часи людина прагнула зрозуміти, пояснити, пізнати навколишній світ і тому створювала свої уявлення про будову Всесвіту, явища природи. Вона відтворювала своє розуміння світу в народних казках, легендах, переказах, загадках. Зразки давніх вірувань дійшли до нас від праісторичних часів, у них ми відчуваємо відгомін далеких епох.

Давня людина не могла пояснити силу явищ природи, тому поділила своє середовище існування на слабше (те, що росте і розвивається поряд на землі) і сильніше (урагани, смерчі, засухи, морози, які приходять звідкись, напевно з небес). Так і виникли перші знання про світ, пантеони богів, сформувалися релігійні уявлення.

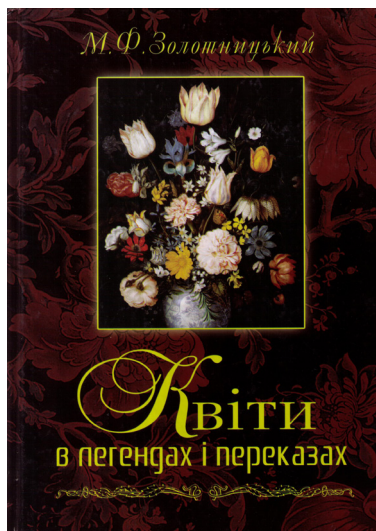
Власну міфологію мають найдавніші цивілізації. У міфах давніх народів є чимало спільного: всі вони ілюструють прагнення людини пояснити навколишній світ, місце людини в природі. Протягом тисячоліть міфи були чи не єдиним джерелом знань, усвідомленням буття і природи.

Українці зберегли свою багату і самобутню культуру: мову, пісні, звичаї, ремесла, одяг, свята, мистецтво, традиції, обряди та обереги. Наші духовні символи: хліб-сіль на вишиваному рушнику, мелодійна пісня, гілка калини тощо. Ці символи не залишають байдужими серце кожного українця, сповнюють його гордістю, любов'ю до Батьківщини.

Дерево життя / упоряд., худож. оформ. В. Ярош. — Київ : Успіх і кар'єра, 2009. — 222 с. : іл. — Бібліогр. : 223 с.

Розмаїття рослинного світу завжди надихало фантазію наших пращурів. Вони уявляли рослини у вигляді живих істот, які відчували, дихали, розмовляли між собою чи людьми; їх не можна було рубати, пиляти, ламати. Давні хлібороби спостерігали за появою зеленого паростка із зерна, відродженням нового життя. Рослини, які щороку помиралі і відроджувалися навесні, давніми людьми сприймалися як носії надзвичайної магічної сили, що керує світом. Тому в світотворчих міфах саме рослина була найпершою на землі – світове дерево. А всі постаті слов'янської міфології відображали магію родючості тварин, рослин і роду людей одночасно. Про все це ви прочитаєте у цій збірці,

дізнаєтеся про виникнення світу, світове дерево та змія, небесні світила тощо. Pozнайомитеся з пантеоном прадавніх слов'янських богів, які мали тісну сув'язь з природою – Сварогом, Даждбогом, Велесом, Мокошею, Ладою, Симарглем, Лелем, Березинею, Купалом тощо. А ще, відкриєте для себе значення давньої української рослинної та тваринної символіки у піснях, легендах, переказах, повір'ях наших пращурів – калини, тополі, вишні, верби, барвінка, мальви, маку, ведмеда, кота, кажана, павука, голуба тощо.

Золотницький М. Ф. Квіти в легендах і переказах / М. Ф. Золотницький ; пер. з рос. Ю. Є. Бориморський ; граф. іл. К. Єрохіної ; ко-льорові іл. О. Родіної. — Київ : Калита, 2007. — 151 с., 12 арк. іл. : іл.

Як свідчить легенда, щоб довести вірність своєму коханому, єгипетська цариця Клеопатра прикрасила себе вінком з отруєних троянд, пелюстки яких Марк Антоній, наслідуючи звичай, опустил у чашу з вином... Що сталося потім? Як історія гвоздики пов'язана з цілим рядом кривавих історичних подій? Яку роль у житті французької імператриці Жозефіни Богарне зіграла фіалка, внаслідок чого і стала для неї символом життя і щастя? Чому конвалія вважається символом закоханих сердець, а лілія емблемою династії французьких королів Бурбонів?

Про це, а також про безліч інших цікавих подій, пов'язаних з квітами в історії людства, розповість вам відомий російський письменник та біолог Микола Федорович Золотницький. Він захоплювався живою природою, вивчав та спостерігав за нею, ділився своїми знаннями зі світом.

Рослини в міфах та легендах / К. В. Киричишина, В. О. Рідкодубська, О. О. Семенів, В. М. Куньєва. — Тернопіль : Навч. кн. — Богдан, 2012. — 173 с. : іл.

Значна частина легенд, пов'язаних із рослинами, виникла на основі давніх міфологічних вірувань та уявлень, легенди про переселення душ, перевтілення людей у рослини. Часто про

походження однієї рослини існує декілька легенд. У їхньому змісті зачаровує романтизація рослинного світу, заглиблення у внутрішній світ людини. Цікаві й повчальні, вони допомагають пізнавати, любити і берегти живу природу. До збірки увійшли оповідання, в яких висвітлюється історія в легендах про походження рослин. Вони розкажуть тобі про те, як завдяки коханню між античними богами Афродітою і красенем Адонісом з'явилися квіти горицвіту весняного, як своєю появою на світ божий плющ звичайний врятував життя маленького Діоніса та, як насінини венеричних черевичків допомогли уникнути небажаного шлюбу тощо. А ще ти дізнаєшся історію походження півників, калини, вишні, айра, конвалії, картоплі, капусти, півонії тощо.

Топачевський А. З Божого саду. Рослини і тварини у Святому Письмі / А. Топачевський ; дизайн М. З. Царика. — 2-ге вид., доп. — Київ : Веселка, 2016. — 296 с. : іл.

Це художньо-пізнавальне видання з глибоким аналітичним дослідженням. В ньому автор запропонував оригінальне трактування біблійних образів, гармонійно поєднавши їх з науковими відкриттями в сучасній ботаніці й зоології. До видання увійшло біля 40 новел про таємниці біблійних істот з пізнавальними описами дерев і трав, а також біля 50 новел із описами звірів і птахів.

Згідно його трактування більшість рослин і тварин, згаданих авторами Біблії, зростають, плазують, плавають, бігають або літають в Україні! Це диво дозволяє наблизити біблійні події до сучасності, а Святу Землю відчувати зовсім поруч... Новели про таємниці біблійних істот об'єднують вірші пророчих книг і тексти євангелістів пізнавальними описами понад 200 дерев і трав, звірів і птахів та інших істот, відображених у міфах, літературі, народних звичаях і релігійних традиціях.

Ще однією особливістю видання є те, що кожну сторінку супроводжують історичні шедеври мистецтва. Це картини візантійської та української ікони, полотна майстрів Ренесансу, українських пейзажистів XIX ст. Серед них композиції Марії Приймаченко, Катерини Білокур.

Уроки із захисту довкілля

Мій рідний край — моя земля : зб. творчих робіт юних екологів Закарпаття / уклад., передм. О. Геревич, Н. Мальцева. — Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2008. — 170 с.

До збірника увійшли роботи юних екологів Закарпаття, переможців обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край – моя земля», який відбувся у 2007 році. У своїх матеріалах юні натуралісти розповідали про свою конкретну практичну природоохоронну чи дослідницьку роботу. Серед робіт переважна більшість присвячена охороні рослинного світу. Юні натуралісти вивчали вплив природного матеріалу цеоліту на живі організми, знайомилися із рідкісними рослинами Ужанського Національного Природного парку, вивчали флористичні угруповання урочища Товстий Хустського лісництва, досліджували залежність урожайності картоплі від впливу фітофторозу в гірських умовах Карпат, дізнавались про лікарські рослини околиць селища Буштино, вчилися оберігати рослинний світ унікальної перлини Закарпаття – Чорної гори, дізнавались про Гінкго (реліктове дерево) та Шафран Гейфеля тощо.

Уроки з охорони довкілля : навч. посіб. для всіх, кому не байдужі екологічні проблеми / Громад. Спілка «Зелений центр Метінвест». — Маріуполь : ПрАТ «Газета «Приазовський робочий», 2015. — 174 с. : іл. — Бібліогр. : С. 175-176.

Ця книга є гарним poradником для діяльності природоохоронних гуртків із практичними заняттями для юних натуралістів. У ній наведена цікава інформація та корисні поради юнакам – друзям природи, щодо енерго- та ресурсозбереження у власній оселі чи школі, організації просвітницьких природоохоронних акцій, допомоги дикій природі. А також низка порад щодо вирощування первоцвітів та лікарських трав, висадження дерев, виготовлення штучних гніздівель для десятків видів птахів, розведення риб, тощо.

Тимочко Т. Екологічна варта : (зб. інформ. матеріалів) / Тимочко Т. В., Пащенко О. В., Швець О. Р. ; худож. оформ. Павлова О. О. — Київ : Центр еколог. освіти та інформації, 2013. — 31 с. : іл.

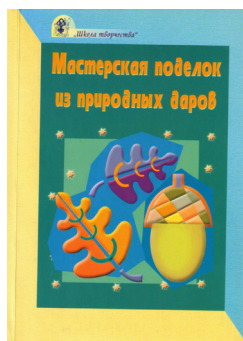
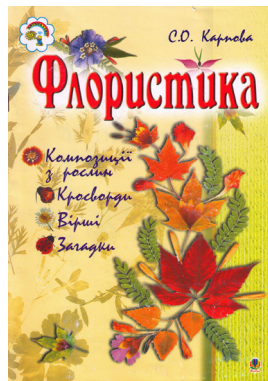
Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта» – громадська організація, яка об'єднує дітей, підлітків та молодь, що опікуються проблемами довкілля. Вони свідомо беруть участь у розв'язанні екологічних проблем і створюють проекти, спрямовані на поліпшення екологічної ситуації рідного краю. У збірці викладено матеріали, які допоможуть жити у злагоді з навколишнім світом та активно допомагати довкіллю, зберігаючи та примножуючи його багатства, сформувати власний екологічний світогляд.

Дивовижна майстерня

Карпова С.О. Флористика : композиції з рослин. Кросворди. Вірші. Загадки / С. О. Карпова ; худож. С. О. Карпова, М. А. Хамраєв. — Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2004. — 39 с. : іл. — (Дитина і світ).

З погляду мистецтва флоризм – це художня творчість, матеріалом для якої є засушені листя, трава, квіти, насіння рослин та інший природний матеріал. Де знайти матеріал? Як правильно сушити рослини? Відповіді на ці запитання ви знайдете на сторінках цього видання. А ще навчитесь робити оригінальні композиції з рослин, розгадувати кросворди і загадки та познайомитеся з віршами про загадковий світ рослин. І головне з цим виданням ви навчитесь бачити і розуміти красу навколишнього світу, берегти його.

Мастерская поделок из природных даров / сост. Н. Свистун, О. Васильковская ; худож. А. Голодецкая. — Одесса : Жаботинский Е.М., 2002. — 256 с. : ил. — (Серия «Школа творчества»).

Світ природи – ніжний, яскравий і надзвичайно красивий. Бог навчив людину не тільки милуватися цією красою, а й наділив даром фантазувати, виробляти із її дарів цікаві поробки. З видання ви дізнаєтеся, із яких природних матеріалів можна виготовляти поробки, які для цього потрібні інструменти та, які поробки можна із них зробити.

Роечко Н. Поделки, обереги, картины, украшения, подарки из природных материалов / Н. Роечко. — Харьков ; Белгород : Клуб Семейн. Досуга, 2012. — 382 с. : ил.

Досить часто, гуляючи лісом, ми помічаємо гілки дерев чудернацької форми, збираємо букети із опалого листя, або просто збираємо каштани, жолуді, горобину, із яких можна зробити дивовижні поробки. У цьому виданні ти знайдеш інформацію про те, як правильно приготувати для роботи природні матеріали, які знадобляться інструменти, які поробки, обереги або картини-аплікації можна із них зробити.

Саймонс Л. Удивительные цветы из ниток и проволоки / Л. Саймонс ; фот. М. Гнатов ; пер. с англ. Е. Лесовиковой. — Харьков ; Белгород : Клуб Семейн. Досуга, 2012. — 126 с. : фот.

Квіти - це диво природи. Письменники пишуть про них вірші й оповідання, митці зображують на полотнах, скульптори ліплять із глини чи з каменя, а ви спробуйте відтворити їхню красу власними руками. Ви зможете за короткий термін створити квіти максимально схожі на оригінали. У виданні ви знайдете пошагові інструкції простої і доступної техніки виготовлення різних видів квітів з допомогою плетіння із ниток та проволоки. Навчитесь плести тюльпани, фіалки, жоржини, ягоди пернеттії, мімозу, лілію тощо.

Слаттер Лиза. Цветы из сахара : вкусные украшения : тонкости и способы изготовления / пер. с англ. Н. Деревянко ; дизайнер. обл. С. Бочарникова. — Харьков ; Белгород : Клуб Семейного Досуга, 2011. — 47 с. : іл.

Що ви знаєте про цукрову мастику? Це дуже еластичний матеріал, який всім доступний і легкий у приготуванні. Ви зможете приготувати красиві вироби із нього і прикрасити свої домашні торти і тістечка. На сторінках цього видання ви дізнаєтеся рецепти приготування цукрової мастики та королівської цукрової глазурі. Познайомитеся з технікою виготовлення квітів, та покроково навчите-

ся робити деталі різних квітів і склеювати їх глазур'ю. А щоб квіти вийшли, як справжні, на сторінках видання розміщено світлини елементів квітів та готових виробів. Ви зможете змоделювати із цукрової мастики справжнє диво – троянди, орхідеї, гвоздики, конвалії, лілії тощо. Навіть приготувати власні нафантазовані квіти.

Тозин Д. Цветы из проволоки / Д. Тозин ; ил. М. Денти ; пер. с итал. Д. Кизилова. — Харьков ; Белгород : Клуб Семейн. Досуга, 2011. — 63 с. : іл.

Автор видання – майстриня, яка працює з різними матеріалами – солоне тісто, свічки, бісер, бидермейер, а також квіти із ниток муліне. Її роботи виконані різними

техніками, беруть участь у виставках Мілану. Ця книга присвячена техніці виконання квітів із дротів (техніка з'явилася у Південній Африці), яка допоможе створити оригінальні прикраси для дому. У першій частині книги є поради щодо початку роботи цією технікою. Ти знайдеш назви матеріалів, інструментів і опис техніки виконання. Потім розміщено описи виготовлення окремих квітів, листків і всієї композиції. Почніть роботу з простих елементів, потім складніших, а далі самі виготовляйте власні композиції.

Цветочные фантазии / авт. текста Л. Уоттерсон, Д. Стотт. — Киев: ИМП, 2011. — 192 с. : ил.

На сторінках енциклопедії ви знайдете поради для створення оригінальних композицій і подарунків із квітів та інших рослин. Зможете складати чудові букети, ікебани і композиції із живих, засушених та штучних квітів. Навчитесь робити фігурне дерево із гербер, кульки із жоржин на стрічках, по-східному зробити екібани «Японські іриси», «Барви осені», створити вінки «Літо», «Травневий вінок з квітами та ягодами», композиції із колосків пшениці «Жатва», «Імпровізація», підвісну композицію, а також святково прикрасити горщики для квітів. Дізнаєтеся, як зробити кімнату сонячною навіть у похмурий день і створити мінісад із ранніх квітів, як у корзині створити шматочок літа або створити із засушених квітів віяло, як прикрасити горщик для квітів трафаретним узором, або тканиною, як прикрасити весільний стіл гірляндю із квітів тощо.

Алфавітний покажчик авторів та назв видань

Вілліс К. Ботанікум	27
Воллебен П. Таємниче життя дерев	23
Гамуля Ю. Рослини України	27
Дерева	27
Дерева : 50 найвідоміших видів	28
Дерево життя	36
Дишлевий В. Енциклопедія корисних та небезпечних рослин для дітей	28
Дніпрова Чайка. Проводи Сніговика-Снігуровича	31
Живі рослини проростають	24
Заповідні території України. Ботанічні сади та дендропарки	13
Золотницький М. Ф. Квіти в легендах і переказах	37
Ільченко О. Дерева	24
Карпова С.О. Флористика	41
Каста С. Експедиція з мурахою Софі	25
Коляда М. Таємниці рослинного світу	25
Кондратюк А. З вишневого саду	31
Мастерская поделок из природных даров	41
Мензатюк З. Зелені чари	32
Мензатюк З. Український квітник	26
Мій рідний край — моя земля	39
Природа рідного краю	28
Путівник по оранжереях Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України	14
Рідкісні та зникаючі лікарські рослини України	10
Роенко Н. Поделки, обереги, картины, украшения, подарки из природных материалов	41
Рослини	29
Рослины : пер. з англ.	26
Саймонс Л. Удивительные цветы из ниток и проволоки	42
Слаттер, Лиза. Цветы из сахара : вкусные украшения : тонкости и способы изготовления	42
Співуча веселка для дітей	34
Стародавні дерева України	29
Стефанік В. Оленчина ботаніка	32

Твардовський Я. Гербарій	33
Тимочко Т. Екологічна варта	40
Тозин Д. Цветы из проволоки	
Топачевський А. З Божого саду. Рослини і тварини у Святому Письмі	38
Україна. Закони. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення	5
Україна. Закони. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992	6
Україна. Закони. Лісовий кодекс України	6
Україна. Закони. Міжнародна конвенція про захист рослин	6
Україна. Закони. Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону	7
Україна. Закони. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу	7
Україна. Закони. Про захист рослин	7
Україна. Закони. Про охорону навколишнього природного середовища	8
Україна. Закони. Про природно-заповідний фонд України	8
Україна. Закони. Про рослинний світ	8
Україна. Закони. Про Червону книгу України	9
Уроки з охорони довкілля	39
Цветочные фантазии	43
Цветкова М. Нова енциклопедія кімнатних рослин	29
Червона книга Дніпропетровської області	11
Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу	11
Червона книга України. Рослинний світ	12
Чувикина Н. Ботанический сад на Зверинце	14
Шацький Національний природний парк	15
Шевело Л. Рослинні голоси	35
Школьник Ю. Світ рослин	30

Прислів'я

Без дощу й трава не росте.
Вересень трусить груші в садочку.
Від природи бери те, що вона дає, та й за те дякуй.
Все одно: що зелене жати, що нічого не мати.
Горнешся до природи – не матимеш пригоди.
Грім б'є у високе дерево.
Де дуби, там і гриби.
Де природа – мати, а людина – батько, там добра багацько.
До землі з ласкою – будеш с паскою.
До природи не неси шкоди.
З природою живи в дружбі, то й буде вона тобі в службі.
Землі частіше кланяйся – хліба більше буде.
Землю обдуриш раз – вона тебе сто раз.
Зима без снігу – літо без хліба
Зрубав одне дерево – посади трое.
Ліс і вода – брат і сестра.
Ліс не школа, а всіх учить.
Ліс –природне багатство.
Ліс сам себе чистить.
Літо дає коріння, а зима – насіння.
Недоспілий колос не жнуть.
Немає ліпшої краси, ніж гаї та ліси.
Поле рік дармує, а за три вродить.
Посадив дерево – себе прославив, посадив сад – рід прославив.
Посієш вчасно – збереш рясно.
Ранній пар родить пшеничку, а пізний – метличку
Роби сіно в погоду, бо зогніє в негоду.
Рослина – землі окраса.
Сади деревину – будеш їсти садовину.
Сади деревину змолоду – на старість як знахідка.
Сій овес у кожусі, жито в брилі.
Сухий березень, теплий квітень, мокрий май – буде добрий урожай.
Травень ліси ошатно вбирає, літо в гості чекає.
Хто полю годить, тому жито родить.
Як дощу не буде, то й очерет не виросте.
Як у травні дощ надворі, то восени хліб у коморі.

Загадки

Білі горішки по зеленій ніжці. *(Конвалія)*

Білі зуби маю та усі ховаю. Довгі коси маю, та не заплітаю. *(Кукурудза)*

Була дитиною – не знала пелюшок. А старою стала – сто пелюшок придбала. *(Капуста)*

В кожній господі я у великій пригоді, а хто мене роздягати прийметься, той слізьми заллється. *(Цибуля)*

В якому лісі немає листя? *(Хвойному)*

Довгий, зелений – добрий солоний, добрий і сирий – хто він такий? *(Огірок)*

Зверху кругленьке та зелененьке, а всередині червоненьке. *(Кавун)*

І печуть мене, і варять, і їдять мене, і хвалять, бо я добра і смачна. *(Картопля)*

Літом одягається, на зиму одежі цурається. *(Дерево)*

Маю жовтий вусок, золотий колосок, буде з мене мука й паляниця м'яка. *(Пшениця)*

На сонечко я схожий і сонечко люблю, до нього повертаю голівоньку свою. *(Соняшник)*

На сонце схожа, до сонця хилиться, а насінням пташки і люди живляться. *(Соняшник)*

Навесні тебе радує, влітку прохолоджую, восени годую, а взимку грію. *(Дерево)*

Не кінь, не віл, а прив'язаний. *(Гарбуз)*

Ні вікон, ні дверей, повна хата людей. *(Гарбуз, огірок)*

Ніхто її не лякає, а вся тремтить. *(Осика)*

Повна хата горобців, та нікуди вилізти. *(Гарбузове насіння)*

Сидить баба на грядах, вся закутана в хустках. *(Капуста)*

Сидить дівчина в коморі, а коса її надворі. *(Морква)*

Сидить Марушка в семи кожухах, хто на неї гляне, той і заплаче. *(Цибуля)*

Сини в шапках, а тато – ні. *(Дуб і жолуді)*

Стоїть колихається, як торкнеш, то кусається. *(Кропива)*

Стоїть півень на току у червоному ковпаку. *(Мак)*

Стоїть хлопчик під пеньком, накрив голову брильком. *(Гриб)*

Стоять у полі сестрички: жовті очка, білі повічки. *(Ромашка)*

Цвіте синьо, лист зелений квітник прикрашає,
хоч мороз усе побив – його не займає. *(Барвінок)*

Червона, солодка, пахуча, росте низько – до землі близько. *(Полуниця)*

Що то за голова, що лиш зуби та борода. *(Часник)*

Що у нашому городі виростає щодоби, як у лісі ті гриби? *(Огірки)*

Я кругленька, червоненька, з хвостиком тоненьким.

На городі мене рвуть і до столу подають. *(Редиска)*

Зміст

Від укладача	3
Захист рослин	5
Законодавство у сфері природоохоронної діяльності	5
Червона книга України	10
Природні заповідники України	13
Вітчизняні вчені-ботаніки	16
Гришко Микола Миколайович	16
Липський Володимир Іполитович	17
Мельник Микола Ілліч	19
Яната Олександр Алоїзович	20
Знайомтеся – рослини!	23
Науково-популярна література	23
Енциклопедії, довідники	27
Природи ніжний пагінець	31
Оповідання та вірші	31
Пісні про рослини	34
Рослини у міфології світу	36
Уроки із захисту довкілля	39
Дивовижна майстерня	41
Алфавітний покажчик авторів та назв видань	44
Додатки. Прислів'я	46
Загадки	47

ЖИВІ СМАРАГДИ НАШОЇ ПЛАНЕТИ

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ ПОКАЖЧИК ДЛЯ ЧИТАЧІВ-ДІТЕЙ
СЕРЕДЬНОГО ТА СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко
Укладач О.М. Тімочка
Літературний редактор Н.М. Кійко

Комп'ютерна верстка Н.М. Кійко
Підписано до друку 07.09.20 р.
Зам. № 16. Наклад 25 прим.

Видавець та виготовлювач
НБУ для дітей
вул. Я. Корчака, 60, м. Київ, 03190
Тел./факс 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua

Національна бібліотека України для дітей
вул. Януша Корчака (Баумана), 60,
м. Київ, 03190
Тел./факс 400-65-87,
тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua